

Wyrok z dnia 9 lutego 2012 r., III CSK 189/11

Domniemanie przewidziane w art. 891¹ § 1 zdanie czwarte k.p.c. nie może być wzruszone porozumieniami zawartymi przez współposiadaczy rachunku wspólnego (art. 51 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.), jeżeli nie zostały uwzględnione w treści umowy tego rachunku (art. 725 k.c.).

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Rafała G. przeciwko "A.N.D.P.", sp. z o.o. w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 9 lutego 2012 r. skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 25 lutego 2011 r.

oddalił skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Powód Rafał G. dochodził od strony pozwanej "A.N.D.P.", sp. z o.o. w W. zasądzenia kwoty 70 000 zł z odsetkami jako bezzasadnie wyegzekwowanej z rachunku wspólnego, który był prowadzony dla powoda i jego matki. Sąd Rejonowy zasądził dochodzoną kwotę, oddalił natomiast powództwo o odsetki za opóźnienie za okres wskazany w wyroku. Ustalił, że w dniu 5 lutego 2010 r. powód wraz z matką zawarł z bankiem „umowę oszczędnościowej lokaty terminowej” jako postać umowy rachunku wspólnego. Umowa ta obejmowała kwotę 140 000 zł, która

wcześniej została przelana z rachunku bankowego powoda, prowadzonego przez inny bank. Strona pozwana uzyskała nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym m.in. przeciwko matce powoda, a następnie skierowała egzekucję do wierzytelności wynikającej z rachunku bankowego (lokaty wspólnej) powoda i jego matki. Komornik wyegzekwował z tego rachunku kwotę 70 000 zł objętą następnie pozwem.

Sąd Rejonowy stwierdził, że egzekucja pozwanego wierzyciela została skierowana do wierzytelności wynikającej z umowy rachunku wspólnego przewidzianego a w art. 51-51a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm. – dalej: "Pr.bank.>"). Współposiadaczami tego rachunku byli powód i jego matka – dłużniczka strony pozwanej. Zakres dopuszczalnej egzekucji z wierzytelności wynikającej z rachunku wspólnego wyznacza art. 891¹ § 1 k.p.c. Umowa z dnia 5 lutego 2010 r. nie określała udziału matki powoda w rachunku wspólnym, dlatego komornik – kierując się domniemaniem prawnym równości udziałów – wyegzekwował z rachunku kwotę 70 000 zł. Do czasu zajęcia rachunku uprawnienia powoda podlegały ochronie na podstawie art. 841 k.p.c., natomiast po przeprowadzeniu egzekucji powód mógł wystąpić wobec egzekwującego wierzyciela o zapłatę. Domniemanie prawne równości udziałów, przewidziane w art. 891¹ § 1 k.p.c., jest wzruszalne i powód skutecznie je podważył w toku postępowania. Intencją współposiadaczy przy zakładaniu lokaty wspólnej było to, że matka powoda miała jedynie dostęp do środków powoda przechowywanych na rachunku, nie była natomiast uprawniona do tych środków wbrew woli powoda. Wzruszenie domniemania wynikającego z art. 891¹ § 1 k.p.c. powoduje, że cała wierzytelność z rachunku wspólnego przysługiwała tylko powodowi. W ocenie Sądu, matka powoda, wbrew treści umowy, „była w istocie jedynie pełnomocnikiem posiadacza rachunku (syna)”. Roszczenie powoda o zwrot wyegzekwowanej kwoty okazało się zatem uzasadnione na podstawie art. 405 k.c. Wyegzekwowanie może jednocześnie oznaczać także czyn niedozwolony strony pozwanej i uzasadniać odpowiedzialność na podstawie art. 416 k.c.

W wyniku apelacji strony pozwanej Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Wyjaśniając konstrukcję rachunku wspólnego, Sąd Okręgowy stwierdził, że w razie zajęcia wierzytelności wynikającej z takiego rachunku,

czynności egzekucyjne prowadzone są jedynie do udziału dłużnika w tej wierzytelności (art. 891¹ § 1 k.p.c. Według Sądu Okręgowego, przewidziane w tym przepisie domniemanie prawne można wzruszyć powołaniem się na treść umowy rachunku wspólnego. Nie ma w tym wypadku znaczenia źródło pochodzenia kwot wpływających na rachunek wspólny, np. tylko z innego rachunku w innym banku jednego ze współposiadaczy.

W skardze kasacyjnej powoda podniesiono zarzuty naruszenia art. 405 i 416 k.c. Skarżący zakwestionował stanowisko Sądu Okręgowego, że współposiadacz rachunku wspólnego niebędący dłużnikiem nie może żądać od wierzyciela zwrotu wyegzekwowanej z rachunku kwoty, mimo wykazania, iż środki zgromadzone na rachunku wspólnym należały wyłącznie do tego współposiadacza. Domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i oddalenia apelacji strony pozwanej, ewentualnie przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 51 Pr.bank. przewidziano możliwość zawarcia umowy rachunku wspólnego z udziałem osób fizycznych jako współposiadaczy tego rachunku. *De lege lata* brak ograniczeń odnośnie do kręgu osób fizycznych, które mogą być związane z bankiem umową wspólnego rachunku bankowego (art. 725 k.c.); możliwe jest także zawarcie umowy lokaty wspólnej. Treść umowy rachunku wspólnego (lokaty wspólnej) regulują szczegółowo także odpowiednie wzorce umowne (art. 384 k.c.), a z art. 51a Pr.bank. wynika, że każdy współposiadacz rachunku może samodzielnie dysponować środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku oraz może wypowiedzieć umowę rachunku bankowego ze skutkiem dla pozostałych współposiadaczy (rozłączny rachunek wspólny). W umowie rachunku bankowego (w treści wzorca umownego) mogą być zastrzeżone odmienne reguły dysponowania środkami na rachunku wspólnym łącznie przez współposiadaczy (łączny rachunek wspólny).

Z umowy wspólnego rachunku bankowego wynika wspólna wierzytelność pieniężna kilku współposiadaczy rachunku wobec banku. Każdy ze współposiadaczy ma status wierzyciela banku w odniesieniu do całej wierzytelności wynikającej z rachunku (art. 367 k.c.), natomiast wspomniane warianty konstrukcyjne rachunku wspólnego – łączny i rozłączny – określają jedynie sam

sposób dysponowania tą wierzytelnością. Nieistotne są źródła zasilania rachunku wspólnego, tj. pochodzenie środków pieniężnych ujawnionych na rachunku; z chwilą wpisu na rachunku (art. 731 k.c.) środki te determinują istnienie i zakres wierzytelności wspólnej współposiadaczy wobec banku. Ewentualne porozumienia między współposiadaczami rachunku nie mogą spowodować wobec banku zmiany prawnego statusu jednego ze współposiadaczy w „pełnomocnika” innego posiadacza w ramach istniejącego już stosunku rachunku bankowego. Możliwe jest natomiast ustanowienie przez współposiadaczy rachunku wspólnego jako mocodawców odpowiedniego (np. stałego) pełnomocnika do dysponowania środkami na rachunku wspólnym.

Współposiadacze rachunku wspólnego muszą liczyć się z dopuszczalnością egzekucji z wierzytelności wspólnej wynikającej z umowy rachunku wspólnego wówczas, gdy w toku tej egzekucji egzekwowany jest dług tylko jednego ze współposiadaczy. Artykuł 891¹ § 1 k.p.c. przewiduje reguły takiej właśnie egzekucji; wierzytelność wspólna z rachunku wspólnego może być zajęta, a dalsze czynności egzekucyjne są prowadzone do przypadającego dłużnikowi udziału w rachunku wspólnym stosownie do treści umowy regulującej prowadzenie rachunku, którą dłużnik obowiązany jest przedłożyć komornikowi w terminie tygodnia od daty zajęcia. Jeżeli w umowie nie określono udziałów w rachunku wspólnym albo gdy dłużnik nie przedłoży umowy, domniemywa się równość udziałów obu współposiadaczy. Po ustaleniu udziału dłużnika zwalnia się pozostałe udziały od egzekucji.

Umowa oszczędnościowej lokaty terminowej, zawarta w dniu 5 lutego 2010 r. przez powoda i jego matkę z bankiem, miała postać lokaty wspólnej, w której przewidziano rozłączny wariant dysponowania wkładem oszczędnościowym (art. 51a Pr.bank.); wierzycielami należności wspólnej wynikającej z lokaty byli oboje współposiadacze. Z ustaleń dokonanych przez Sądy *meritii* wynika, że w toku egzekucji nie przedłożono komornikowi treści umowy rachunku wspólnego, która określałaby inne udziały w rachunku wspólnym obojga współposiadaczy. Rzecz jasna, taka nierówność udziałów mogłaby wynikać także z postanowień „Regulaminu terminowych rachunków oszczędnościowych”, do którego odesłano w umowie z dnia 5 lutego 2010 r. W tej sytuacji istniały nie tylko podstawy przyjęcia domniemania równości udziałów (art. 891¹ § 1 k.p.c.), ale nawet stanu pewności

prawnej w tym zakresie. Dla wzruszenia takiego domniemania nie mają znaczenia wewnętrzne porozumienia dokonywane między współposiadaczami rachunku, z których mogłaby wynikać inna wysokość takich udziałów lub nawet – jak wywodził powód – „wyłączna” przynależność środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku wspólnym do jednego ze współposiadaczy, np. osoby niebędącej dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym. Takie porozumienia nie mogą odnieść żadnego skutku w zakresie stosunku rachunku wspólnego, jeżeli jednocześnie nie doszło do odpowiedniej zmiany treści umowy rachunku wspólnego do chwili upływu terminu tygodniowego przewidzianego w art. 891¹ § 1 k.p.c. Oznacza to, że współposiadacz rachunku wspólnego niebędący dłużnikiem egzekwującego wierzyciela nie może skutecznie „sprzeciwiać się” egzekucji i dowodzić, że na rachunku znajdują się wyłączne środki pieniężne należące do sprzeciwiającego się współposiadacza. Nie ma przy tym znaczenia, z jakiego źródła pochodzą w całości lub w części środki pieniężne zgromadzone na rachunku, w tym m.in. z funduszy wcześniej należących do współposiadacza niebędącego dłużnikiem. Ujawnienie tych środków przez odpowiedni wpis na rachunku prowadzi do powstania wierzytelności wspólnej współposiadaczy wobec banku i wierzytelność ta jest objęta reżimem egzekucyjnym określonym w art. 891¹ § 1 k.p.c.

Podobne reguły egzekucji mają zastosowanie także wówczas, gdy doszło do zajęcia wierzytelności wspólnej z rachunku wspólnego z tytułu zadłużenia dłużnika pozostającego w związku małżeńskim (art. 891² § 1 k.p.c.) Małżonek egzekwowanego dłużnika uzyskuje jednak *ex lege* dodatkową ochronę prawną w postaci możliwości zgłoszenia powództwa unormowanego w art. 841 k.c., jeżeli na rachunku wspólnym znajdują się środki określone w art. 891² § 2 k.p.c. Tę dodatkową ochronę małżonka uzasadnia odpowiednio ukształtowany reżim małżeńskich stosunków majątkowych i odpowiedzialności jednego małżonka za długi drugiego.

Prawidłowy przebieg egzekucji z rachunku lokaty wspólnej współposiadaczy prowadzi do wniosku o bezpodstawności roszczenia powoda na podstawie art. 405 k.c. i na podstawie art. 416 k.c. Skoro przepisy te nie zostały naruszone, należało oddalić skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną (art. 398¹⁴ k.p.c.).